

به نام خداوند جان و خرد
کزین برتر اندیشه بر نگذرد

دانشگاه سیستان و بلوچستان
تحصیلات تکمیلی

پایان نامه کارشناسی ارشد در (علوم اقتصادی)

عنوان:

تأثیر سرمایه گذاری مستقیم خارجی و تجارت بر
رشد اقتصادی کشورهای توسعه یافته و در حال
توسعه (یک مطالعه ی مقایسه ای)

استاد راهنما:

دکتر مصیب پهلوانی

۱۳۸۸/۷/۱۶

استاد مشاور:

دکتر نظر دهمرده

مرکز اطلاعات مرکز علمی بایان
تیمسارک

تحقیق و نگارش:

علی شیرازی

(این پایان نامه از حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه سیستان و بلوچستان بهره مند شده است)

شهریور ۱۳۸۸

۱۲۱۸۸۱

بسمه تعالی

این پایان نامه با عنوان تأثیر سرمایه گذاری مستقیم خارجی و تجارت بر رشد اقتصادی کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه (یک مطالعه ی مقایسه ای) قسمتی از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد علوم اقتصادی توسط دانشجو علی شیرازی تحت راهنمایی استاد پایان نامه دکتر مصیب پهلوانی تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می باشد.

علی شیرازی
۸۸/۴/۲۴

این پایان نامه ... واحد درسی شناخته می شود و در تاریخ ۸۸/۶/۲۴ توسط هیئت داوران بررسی و درجه بسیار خوب به آن تعلق گرفت.

نام و نام خانوادگی	امضاء	تاریخ
استاد راهنما:	مصیب پهلوان	۸۸/۶/۲۴
استاد مشاور:	نصرت احمد	۸۸/۶/۲۴
داور ۱:	سید حسنین	۸۸/۶/۲۴
داور ۲:	پیران بابر	۸۸/۶/۲۴
نماینده تحصیلات تکمیلی:	محمد الین اوردی	۸۸/۶/۲۴

دانشگاه سیستان و بلوچستان

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب علی شیرازی تأیید می‌کنم که مطالب مندرج در این پایان‌نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان‌نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می‌باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: علی شیرازی

امضاء

۱۳۸۸/۱۱/۲۴

تقدیم به

عظمت و سکوهِ نگاه پر مهر پدر عزیزم که لحظه ای مرا به خود واگذاشت آن که به دانشش افتخار می کنم
و خاک پایش همواره توتیای چمان من است

وجود مهربان و بابرکت مادر بزرگ فداکارم که بهتر از هر مادری مرا از دریای
مجتبای سیراب می کند

روح بلند مرتبه ی عمه فرشته ی عزیزم که تا وقتی بود تکیه گاهم بود و بار رفتش
داغی همیشگی بر قلمم نهاد

عمه فرزانه ی دوست داشتیم که مادرگونه پشت و پناه من است و خانواده ی محترمش که
همواره بی هیچ چشم داشتی محبت و صداقتشان را ارزانیم می کنند
عموی بزرگوارم که همچون برادری مهربان در لحظه های سخت و آسان زندگی
حس بودش آرامش می دهد

تقدیم به

صبر زیبا و فداکارانه ی
بهانه ی عاشق شدنم، آرامش روحم، امید زندگیم و همراه همیشگیم
مادّه ی عزیزم
و
مادری از تبار فرشتگان، هاکنونه پاک و آسمانی که هیچگاه مهرش را از من دریغ نکرد
و دعایش همواره پشت و پناهم است

سپاسگزاری

« سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا »

(سوره ی بقره - آیه ی ۳۲)

مِنتَ خدای را عَزَّوَجَلَّ که طاعتش موجب قُرْب است و به شُکرِ اَنْدَرش مَزیدِ نعمت. هر نفس که فرو رَوَد مُمِدِّ حیات است و چون برآید مُفْرَحٌ ذات. پس در هر نفس دو نعمت است و بر هر نعمت شکر واجب.

از دست و زبان که برآید   کز عهده ی شکرش به درآید

بیان تشکر و سپاسگذاری از آنان که لحظه لحظه های عمرشان را بی هیچ چشم داشتی در به ثمر رسیدن درخت دانش هر فرد صرف می کنند کاری بس دشوار است اما، هر باغبانی با چیدن میوه های باغش غبار خستگی از تن می زداید. به رسم احترام و ادب و در مطلع سخن، صمیمانه ترین ارادات خود را به اولین و بهترین معلم اقتصادم جناب آقای ایازی استاد محترم دانشگاه علامه طباطبایی تقدیم می کنم.

بر خود واجب می دانم که از زحمات تمام افرادی که به هر نحو در نگارش این تحقیق مرا یاری نمودند تشکر و قدردانی داشته باشم. از اساتید محترم راهنما و مشاور جناب دکتر پهلوانی و جناب دکتر دهمرده که لطف خود را در انجام بهتر این تحقیق و تسریع در به نتیجه رسیدن مراحل مختلف مربوطه از بنده دریغ نکردند، سپاسگذارم. همچنین وظیفه ی خود می دانم که بدینوسیله از همکاری و عنایت دلسوزانه ی داوران محترم داخلی و خارجی جناب دکتر صفدری و جناب دکتر باصری کمال تشکر را داشته باشم.

اساتید محترم جناب دکتر امامی از دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات و جناب دکتر بهرامی از دانشگاه علامه طباطبایی در بخش های مختلفی از پایان نامه، تجربیات ارزشمند خود را در نهایت صبر و شکیبایی در اختیارم قرار دادند که مراتب قدردانی خود را به این بزرگواران تقدیم می کنم.

از راهنمایی های دقیق جناب دکتر سروری رئیس محترم مرکز تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان که بنده را در انجام مراحل مختلف قانونی تحقیق یاری نمودند تشکر می کنم.

در پایان لازم می دانم از دوستان عزیزم به ویژه آقایان سید رضا الیاس لنگران، غلامحسین صفدریان، سعید بامری، فرشید پورشهبایی، وحید وطندوست، میثم جمشیدی منش، علی یوسفی و سواد حمایتی که علاوه بر روابط درسی و تحصیلی، مانند برادرانی خوب و مهربان در سراسر لحظات حضور در خطه ی سیستان و بلوچستان حس غربت و تنهایی را برایم بی معنا کردند نیز کمال سپاسگذاری را داشته باشم. امیدوارم عنایت و لطف پروردگار در حفظ چنین دوستانی همواره شامل حال بنده باشد.

چکیده

محرك اصلی رشد و توسعه ی اقتصادی، سرمایه تلقی می شود. منبع مهم تأمین این سرمایه برای کشورهای مختلف، پس انداز ملی است، این در حالی است که، اغلب کشورهای در حال توسعه به دلیل درآمدهای پایین ملی و تعامل با مشکلات اساسی اقتصادی مانند تورم، بیکاری و مهم تر از همه، ناکارآمدی بخش های مختلف اقتصادی، معمولاً با کمبود سرمایه مواجه هستند. به همین دلیل است که تلاش می کنند تا برای جبران این کاستی، از استقراض خارجی استفاده نمایند ولی، پس از مدتی با بحران های شدید ناشی از بازپرداخت آن روبرو می شوند زیرا این سرمایه ها در بخش های ناکارای اقتصادی صرف می شوند که اغلب قادر به سوددهی و بازپرداخت این قرض ها نمی باشند. این معضل به افزایش بدهی های خارجی می انجامد که اثرات مخربی بر اقتصاد آن کشورها دارد. این امر کشورها را به استفاده از سرمایه گذاری خارجی به ویژه سرمایه گذاری مستقیم خارجی ترغیب می کند. نیاز به این سرمایه ها باعث شده است تا کشورهای مختلف در مورد جذب این سرمایه گذاری ها به رقابت با یکدیگر بپردازند و در این رقابت به ایجاد روابط تجاری با کشورهای پیشرفته که منشأ اصلی تکنولوژی و مدیریت برتر هستند، روی آورند. به دلیل اهمیت فراوان موضوع مطرح شده، محققان بر روی تأثیرات سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر بخش های مختلف اقتصادی، مطالعه های فراوانی انجام داده اند. در این تحقیق نیز سعی شده است تا با استفاده از داده های تابلویی (پانل دیتا) و تحلیل آمار مربوط به سال های ۲۰۰۶ - ۱۹۹۵، به بررسی تأثیر سرمایه گذاری مستقیم خارجی و تجارت بر رشد اقتصادی کشورهای توسعه یافته و کشورهای در حال توسعه پرداخته شود. هدف اصلی این تحقیق بررسی این موضوع است که آیا تأثیر سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه متفاوت است یا نه؟ برای رسیدن به این هدف، دو گروه شامل ۴۴ کشور توسعه یافته و ۴۵ کشور در حال توسعه انتخاب گردیده است و با استخراج داده های مربوطه از بسته ی اطلاعاتی بانک جهانی (WDI) ۲۰۰۸ به تحلیل این موضوع پرداخته شده است. نتایج حاکی از آن است که اثر سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی کشورهای توسعه یافته مثبت و در کشورهای در حال توسعه منفی می باشد. همچنین اثر تجارت بر رشد اقتصادی در هر دو گروه کشورها مثبت ارزیابی شد.

کلمات کلیدی: سرمایه گذاری مستقیم خارجی - تجارت - رشد اقتصادی - داده های تابلویی (پانل دیتا)

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱	فصل اول: کلیات .....
۲	۱-۱- مقدمه .....
۳	۲-۱- تعریف مسئله و سؤال های اصلی تحقیق .....
۷	۳-۱- پیشینه ی تحقیق .....
۷	۱-۳-۱- تحقیقات داخلی .....
۸	۲-۳-۱- تحقیقات خارجی .....
۱۰	۴-۱- ضرورت تحقیق .....
۱۰	۵-۱- فرضیه ها .....
۱۱	۶-۱- هدف ها .....
۱۱	۷-۱- کاربردها .....
۱۱	۸-۱- استفاده کنندگان از نتایج تحقیق .....
۱۲	۹-۱- نوآوری طرح .....
۱۲	۱۰-۱- روش انجام تحقیق .....
۱۲	۱۱-۱- روش و ابزار گردآوری اطلاعات .....
۱۳	۱۲-۱- روش تجزیه و تحلیل داده ها .....
۱۳	۱۳-۱- زمان بندی انجام مراحل مختلف تحقیق .....
۱۳	۱۴-۱- خلاصه و نتیجه گیری .....
۱۴	۱۵-۱- فهرست منابع و مآخذ فصل اول .....
۱۷	فصل دوم: مبانی نظری تحقیق .....
۱۸	۱-۲- مقدمه .....
۱۹	۲-۲- رشد اقتصادی .....
۲۱	۱-۲-۲- رشد از یک سطح ناکارای تولیدی .....
۲۱	۲-۲-۲- رشد از یک سطح کارای تولیدی .....
۲۳	۳-۲- عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی .....
۲۳	۱-۳-۲- عوامل اقتصادی .....
۲۴	۱-۱-۳-۲- منابع انسانی .....
۲۵	۲-۱-۳-۲- شکل گیری سرمایه .....
۲۶	۳-۱-۳-۲- فن آوری و نوآوری .....
۲۶	۴-۱-۳-۲- حقوق مالکیت .....

۲۷	..... ۴-۲- مروری بر سرگذشت نظریات رشد اقتصادی
۲۹	..... ۵-۲- نظریه های رشد اقتصادی
۲۹	..... ۱-۵-۲- نظریه ی رشد نئوکلاسیکی
۲۹	..... ۱-۱-۵-۲- فرض های الگوی نئوکلاسیک
۳۱	..... ۲-۱-۵-۲- شرایط تعادل در الگوی نئوکلاسیک
۳۲	..... ۲-۵-۲- نظریه های رشد درون زا
۳۳	..... ۱-۲-۵-۲- مدل رشد درون زای محدب یا مدل AK
۳۴	..... ۲-۲-۵-۲- الگوی رشد درون زا با تأکید بر انباشت سرمایه ی انسانی
۳۴	..... ۶-۲- راه های تأمین منابع لازم برای انباشت سرمایه
۳۶	..... ۱-۶-۲- روش های قرضی تأمین منابع مالی خارجی
۳۸	..... ۱-۱-۶-۲- موانع و مشکلات استفاده از منابع قرضی خارجی
۳۹	..... ۲-۶-۲- روش های غیر قرضی تأمین منابع مالی خارجی
۴۰	..... ۱-۲-۶-۲- معاملات جبرانی
۴۲	..... ۲-۲-۶-۲- تأمین مالی پروژه (فاینانس)
۴۴	..... ۱-۲-۶-۲- روش های تأمین مالی پروژه ای (فاینانس)
۴۶	..... ۳-۲-۶-۲- سرمایه گذاری مستقیم خارجی
۴۷	..... ۱-۳-۲-۶-۲- روند تاریخی سرمایه گذاری خارجی
۴۹	..... ۳-۶-۲- سرمایه گذاری غیر مستقیم یا پرتفوی خارجی
	..... ۱-۳-۶-۲- تفاوت بین سرمایه گذاری پرتفوی خارجی با سرمایه گذاری مستقیم خارجی
۵۰	..... مستقیم خارجی
۵۱	..... ۴-۶-۲- سرمایه گذاری مستقیم خارجی (FDI)
۵۱	..... ۱-۴-۶-۲- تعاریف
۵۳	..... ۲-۴-۶-۲- روند سرمایه گذاری مستقیم خارجی در جهان
۵۴	..... ۳-۴-۶-۲- اجزای تشکیل دهنده ی سرمایه گذاری مستقیم خارجی
۵۵	..... ۴-۴-۶-۲- روند FDI در دهه ی اخیر در کشورهای در حال توسعه
۵۷	..... ۵-۴-۶-۲- روند FDI در دهه ی اخیر در کشورهای پیشرفته
۵۸	..... ۷-۲- ابعاد نظری انجام سرمایه گذاری مستقیم خارجی
۵۹	..... ۱-۷-۲- نظریه های مبتنی بر فرض بازار رقابت کامل
۵۹	..... ۱-۱-۷-۲- نظریه ی بازدهی متفاوت سرمایه
۶۰	..... ۲-۱-۷-۲- ایجاد تنوع در ترکیب دارائی ها
۶۱	..... ۳-۱-۷-۲- تولید و اندازه ی بازار
۶۲	..... ۲-۷-۲- نظریه های مبتنی بر بازار های ناقص
۶۲	..... ۱-۲-۷-۲- سازمان صنعتی
۶۴	..... ۲-۲-۷-۲- درونی کردن
۶۶	..... ۳-۲-۷-۲- نظریه ی ترکیبی
۶۶	..... ۴-۲-۷-۲- چرخه ی محصول
۶۷	..... ۵-۲-۷-۲- واکنش چند انحصاری

۶۸	..... ظرفیت مازاد ناخواسته ۶-۲-۷-۲
۷۰	..... سایر تئوری های مطرح شده در مورد علت انجام FDI ۳-۷-۲
۷۰	..... نظریه ی نقدینگی ۱-۳-۷-۲
۷۱	..... نظریه ی قلمرو پول رایج ۲-۳-۷-۲
	..... تنوع بخشی همراه با محدودیت هایی (موانعی) بر جریان ۳-۳-۷-۲
۷۳	..... بین المللی سرمایه
۷۴	..... نظریه ی کوچیما ۴-۳-۷-۲
۷۶	..... اثر سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی ۸-۲
۷۶	..... نظریه های موافق ۱-۸-۲
۷۶	..... انتقال سرمایه توسط FDI و تأثیر آن بر رشد اقتصادی ۱-۱-۸-۲
۷۸	..... تعمیق سرمایه ها توسط FDI و تأثیر آن بر رشد اقتصادی ... ۲-۱-۸-۲
۸۳	..... نظریه های مخالف ۲-۸-۲
۸۶	..... عوامل مؤثر بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی ۹-۲
۸۶	..... عوامل اقتصادی ۱-۹-۲
۸۹	..... عوامل حمایتی ۲-۹-۲
۹۱	..... عوامل سیاسی، امنیتی و مقرراتی ۳-۹-۲
۹۳	..... عوامل مقرراتی ۴-۹-۲
۹۵	..... عوامل مؤثر بر اثر گذاری سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی ۱۰-۲
۹۵	..... نقش الگوی تخصیص FDI در اثر گذاری آن بر رشد اقتصادی ۱-۱۰-۲
	..... نقش درجه ی توسعه یافتگی یک کشور در اثر گذاری FDI بر رشد ۲-۱۰-۲
۹۶	..... اقتصادی
۹۶	..... نقش استراتژی تجاری یک کشور در اثر گذاری FDI بر رشد اقتصادی ۳-۱۰-۲
۹۷	..... نقش توسعه ی سیستم مالی در اثر گذاری FDI بر رشد اقتصادی ۴-۱۰-۲
۹۸	..... تأثیر تجارت خارجی بر رشد ۱۱-۲
۹۹	..... تجارت خارجی و اثر FDI بر رشد ۱۲-۲
۹۹	..... نظریات تجارت بین الملل ۱۳-۲
۱۰۴	..... شرکت های فراملیتی (TNCs) و چند ملیتی (MNEs) ۱۴-۲
۱۰۴	..... شرکت های فراملیتی ۱-۱۴-۲
۱۰۵	..... نقش شرکت های چند ملیتی در جهانی شدن اقتصاد ۱-۱-۱۴-۲
۱۰۵	..... استراتژی شرکت های فراملیتی در کشورهای پردرآمد ۲-۱-۱۴-۲
	..... استراتژی شرکت های فراملیتی در کشورهای در حال ۳-۱-۱۴-۲
۱۰۶	..... توسعه
۱۰۶	..... بررسی شرکت های چندملیتی و عملکرد آن ها ۲-۱۴-۲
۱۰۹	..... شرکت های چند ملیتی و کشور میزبان ۱-۲-۱۴-۲
۱۱۴	..... فعالیت همزمان سرمایه گذاری مستقیم خارجی و تجارت ۱۵-۲
۱۱۴	..... FDI تجارت را تقویت می کند ۱-۱۵-۲
۱۱۶	..... چه کشورهایی FDI را جذب می کنند؟ ۲-۱۵-۲

۱۱۸	..... FDI منجر به رقابت می شود ۲-۱۵-۳
۱۱۹	..... ۲-۱۶- خصوصیات کشورهای در حال توسعه
۱۲۵	..... ۲-۱۷- خلاصه و نتیجه گیری
۱۲۶	..... ۲-۱۸- فهرست منابع و مآخذ فصل دوم
۱۳۱	..... فصل سوم: پیشینه ی تحقیق
۱۳۲	..... ۳-۱- مقدمه
۱۳۲	..... ۳-۲- تحقیقات انجام شده
۱۳۲	..... ۳-۲-۱- تحقیقات داخلی
۱۳۵	..... ۳-۲-۲- تحقیقات خارجی
۱۴۷	..... ۳-۳- خلاصه و نتیجه گیری
۱۴۹	..... ۳-۴- فهرست منابع و مآخذ فصل سوم
۱۵۰	..... فصل چهارم: روش شناسی تحقیق
۱۵۱	..... ۴-۱- مقدمه
۱۵۱	..... ۴-۲- مدل های رگرسیونی پانل دیتا
۱۵۲	..... ۴-۳- صورت بندی مدل پانل دیتا
۱۵۳	..... ۴-۴- اثر ثابت و اثر تصادفی
۱۵۵	..... ۴-۵- مزایای پانل دیتا
۱۵۶	..... ۴-۶- آزمون هم انباشتگی در پانل دیتا
۱۵۷	..... ۴-۷- خلاصه و نتیجه گیری
۱۵۸	..... ۴-۸- فهرست منابع و مآخذ فصل چهارم
۱۵۹	..... فصل پنجم: ارائه ی الگو و تجزیه و تحلیل داده ها
۱۶۰	..... ۵-۱- مقدمه
۱۶۰	..... ۵-۲- ارائه ی الگو
۱۶۲	..... ۵-۳- آزمون ریشه ی واحد در داده های تابلویی
۱۶۵	..... ۵-۴- آزمون هم انباشتگی
۱۶۷	..... ۵-۵- آزمون تشخیص مدل
۱۶۸	..... ۵-۶- آزمون انتخاب بین Fixed Effect و Random Effect در برآورد الگوی پانل ...
۱۷۱	..... ۵-۷- برآورد مدل
۱۷۳	..... ۵-۸- خلاصه و نتیجه گیری
۱۷۴	..... ۵-۹- فهرست منابع و مآخذ فصل پنجم
۱۷۶	..... فصل ششم: نتیجه گیری و پیشنهادات
۱۷۷	..... ۶-۱- جمع بندی، خلاصه و نتیجه گیری
۱۸۱	..... ۶-۲- پیشنهادات
۱۸۱	..... ۶-۲-۱- پیشنهادات اصلی
۱۸۲	..... ۶-۲-۲- پیشنهادات فرعی
۱۸۳	..... ۶-۲-۳- پیشنهادات برای تحقیقات آینده
۱۸۵	..... فهرست منابع و مآخذ

۱۹۴	..... پیوست ها
۱۹۵	پیوست (الف) اسامی کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه ی استفاده شده در تحقیق...
۱۹۸	..... پیوست (ب) جداول خروجی نرم افزار مربوط به آزمون مانایی داده ها
۲۰۷	..... پیوست (پ) جداول خروجی نرم افزار مربوط به تشخیص مدل
۲۱۱	..... پیوست (ت) جداول خروجی نرم افزار مربوط به برآورد نهایی مدل

فهرست جداول

صفحه	عنوان جدول
۲۷	جدول ۱-۲. عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی
۳۹	جدول ۲-۲. روش های تأمین مالی خارجی
۱۰۸	جدول ۳-۲. وضعیت ۱۰۰ شرکت چند ملیتی بزرگ جهان در سال ۲۰۰۰
۱۰۸	جدول ۴-۲. وضعیت ۱۰۰ شرکت چند ملیتی بزرگ جهان در سال ۲۰۰۸
۱۳۳	جدول ۱-۳. ضرایب مدل تخمین زده شده توسط ملکی (۱۳۸۲)
۱۳۷	جدول ۲-۳. ضرایب مدل تخمین زده شده توسط Oteg (۲۰۰۶)
۱۴۲	جدول ۳-۳. ضرایب مدل تخمین زده شده توسط Makki (۲۰۰۴)
۱۴۳	جدول ۴-۳. ضرایب مدل تخمین زده شده توسط Dritsaki (۲۰۰۴)
۱۴۵	جدول ۵-۳. ضرایب مدل تخمین زده شده توسط Borensztein (۱۹۹۸)
۱۶۳	جدول ۱-۵. نتایج آزمون های ریشه واحد برای متغیرهای مدل در سطح مربوط به کشورهای توسعه یافته
۱۶۴	جدول ۲-۵. نتایج آزمون های ریشه واحد با یک بار تفاضل گیری مربوط به کشورهای توسعه یافته
۱۶۴	جدول ۳-۵. نتایج آزمون های ریشه واحد برای متغیرهای مدل در سطح مربوط به کشورهای در حال توسعه
۱۶۵	جدول ۴-۵. نتایج آزمون های ریشه واحد با یک بار تفاضل گیری مربوط به کشورهای در حال توسعه
۱۶۶	جدول ۵-۵. نتایج آزمون هم انباشتگی پدرونی برای کشورهای توسعه یافته
۱۶۷	جدول ۶-۵. نتایج آزمون هم انباشتگی پدرونی برای کشورهای در حال توسعه
۱۶۸	جدول ۷-۵. نتایج تشخیص مدل برای کشورهای توسعه یافته

- ۱۶۸ جدول ۵-۸. نتایج تشخیص مدل برای کشورهای در حال توسعه
- ۱۷۰ جدول ۵-۹. نتایج آزمون هاسمن برای داده های کشورهای توسعه یافته
- ۱۷۰ جدول ۵-۱۰. نتایج آزمون هاسمن برای داده های کشورهای در حال توسعه
- ۱۷۱ جدول ۵-۱۱. نتایج برآورد مدل برای کشورهای توسعه یافته
- ۱۷۱ جدول ۵-۱۲. نتایج برآورد مدل برای کشورهای در حال توسعه

فهرست شکل ها

صفحه	عنوان شکل
۲۰	شکل ۲-۱. انواع رشد اقتصادی
۲۱	شکل ۲-۲. رشد از یک سطح ناکارای تولیدی
۲۲	شکل ۲-۳. رشد از یک سطح کارای تولیدی
۳۲	شکل ۲-۴. تعادل مدل رشد نئوکلاسیک
۷۹	شکل ۲-۵. تأثیر انتقال تکنولوژی بر رشد
	شکل ۲-۶. الف- بازار کار نیروی ماهر قبل (A) و بعد (B) از ورود FDI.
۸۲	ب- بازار نیروی کار ساده قبل (A) و بعد (B) از ورود FDI
۸۴	شکل ۲-۷. استراتژی بنگاه ها برای دستیابی به تکنولوژی

فهرست علائم

نشانه	علامت
تولید ناخالص داخلی سرانه	Y
سرمایه گذاری مستقیم خارجی	FDI
درجه باز بودن تجاری	OP
سرمایه ی ثابت ناخالص	FC
نیروی کار	LF

فصل اول

کلیات

آن چه مسلم است، اهمیت رشد اقتصادی^۱ در مباحث روز اقتصادی در اقصی نقاط دنیا به عنوان موضوعی مهم می باشد. امروزه رشد اقتصادی یک هدف کلان عالی برای اغلب کشورها و دولت هاست که در جهت دستیابی به آن تلاش می شود. نظریات مختلف بیان می دارند که محرک اصلی رشد اقتصادی، سرمایه است و منبع اصلی این سرمایه، پس انداز ملی است اما، با بررسی روند انباشت سرمایه در کشورهای مختلف متوجه می شویم که کشورهای در حال توسعه بدلیل درآمدهای سرانه ی پایین و دست و پنجه نرم کردن با مشکلات اقتصادی از جمله فقر عمومی، توانایی استفاده از نیروی پس انداز های ملی در جهت انباشت سرمایه های لازم برای فعالیت های اقتصادی ندارند. به همین دلیل، اکثر این کشورها در جهت تأمین این منابع برمی آیند. این دسته از کشورها با دو روش مختلف تأمین منابع مالی رو به رو هستند، روش های قرضی و غیرقرضی. همانطور که در ادامه ی مباحث این تحقیق به طور مفصل بیان می شود، روش های قرضی نمی توانند به قدر کافی برای تأمین منابع مالی لازم این کشورها مفید باشند به همین دلیل، روش های غیرقرضی مطرح می شوند که در این روش ها، سرمایه گذاری خارجی مهم ترین روش است. سرمایه گذاری خارجی به دو نوع پرتفولیو (غیر مستقیم) و مستقیم تقسیم می شود که بررسی این دو روش، نشان دهنده ی برتری روش سرمایه گذاری مستقیم خارجی است. ارتباط این روش سرمایه گذاری خارجی با رشد اقتصادی در تحقیقات مختلف اثبات شده است. بررسی رابطه ی همزمان اثر سرمایه گذاری خارجی و تجارت بر رشد اقتصادی - که موضوع اصلی این تحقیق است - مسئله ی بسیار مهمی است زیرا، کشورهای مختلف در حال توسعه می توانند سیاست های تجاری خود را در راستای جذب بیشتر سرمایه گذاری خارجی و اثرگذاری بهتر و کارا تر آن بر رشد اقتصادی اتخاذ نمایند.

در این فصل از تحقیق، به ارائه بیان مسئله، ضرورت و اهداف انجام تحقیق، فرضیات و روش تحقیق می پردازیم. در ادامه سابقه ی تحقیق های انجام شده با موضوعات مربوط به موضوع تحقیق حاضر به طور مختصر بیان می شود. در پایان نیز مراحل انجام تحقیق ارائه می گردد.

---

¹ Economic Growth

۱-۲- تعریف مسئله و سؤال های اصلی تحقیق

رشد اقتصادی یکی از مهم ترین اهداف کلان اقتصادی است و به همین دلیل دولت های مختلف و برنامه ریزان اقتصادی بر آن تأکید دارند. این مسئله بعد از جنگ جهانی دوم و به ویژه در کشورهای در حال توسعه اهمیت در خور توجهی یافته و این سؤال که چه عواملی و چگونه نرخ رشد را تحت تأثیر قرار می دهند همواره مورد توجه اقتصاددانان بوده است.

بطور کلی دو دسته از عوامل بر رشد اقتصادی کشورها مؤثر هستند:

۱- عوامل غیر اقتصادی، ۲- عوامل اقتصادی

در رابطه با عوامل غیراقتصادی می توان به مسائل اجتماعی، انسانی و سیاسی اشاره کرد. برخی همچون نورکس اعتقاد دارند که نقش عوامل غیراقتصادی در رشد اقتصادی کمتر از عوامل اقتصادی نمی باشد (قره باغیان، ۱۳۸۱).

در مورد عوامل اقتصادی باید گفت که مهمترین عامل اقتصادی مؤثر بر رشد اقتصادی، عامل سرمایه است. این حقیقت از آثار اقتصاددانان مختلف بدست می آید. برای مثال آدام اسمیت در اثر معروف خود می گوید: «وقتی ما وضعیت یک ملت را در دو دوره ی زمانی مختلف مقایسه می کنیم، می بینیم که تولید سالانه ی زمین و نیروی کار آن به طور آشکار در دوره ی بعدی، از دوره ی قبلی بیشتر است و این در حالی است که در دوره ی اخیر زمین ها بیشتر کشت شده اند و کارخانه ها گسترده تر شده اند و بدین ترتیب می توانیم مطمئن باشیم که سرمایه بایستی در خلال آن دوره افزایش یافته باشد (کاتوزیان، ۱۳۵۸). نظریات و الگوهای مختلف رشد، سرمایه را به عنوان موتور محرکه ی رشد اقتصادی می دانند و ضرورت تحقق این هدف کلان اقتصادی - یعنی رشد - را منوط به فراهم شدن سرمایه ی کافی به منظور تأمین نیازهای مالی طرح های زیربنایی می دانند. مطالعات نشان می دهند که در اغلب موارد، کشورهای در حال توسعه نسبت به کشورهای توسعه یافته، دارای رشد کمتری هستند که یکی از دلایل مهم این معضل، کمبود سرمایه است (Usha Nair, 2001). به قولی کشور به آن دلیل فقیر است که فقیر است (راکتارنرگس، ۱۳۴۸).

یکی از مهمترین راه های تأمین سرمایه برای هر کشوری، استفاده از پس انداز ملی است، چون بازده آن برای اقتصاد ملی در سطح بالایی قرار دارد اما، این موضوع در حالی مطرح می شود که سطح پس انداز ملی در

کشورهای در حال توسعه به حدی نیست که پاسخگوی سرمایه گذاری در سطح کلان و صنعتی باشد. از طرفی اگر پس اندازی صورت می گیرد هم غالباً در بخش های غیر مولد اقتصادی بوده و در نهایت به تشکیل سرمایه منجر نمی شود (رحمانی، ۱۳۷۹). به همین دلیل استفاده از منابع خارجی به عنوان روشی برای تقویت و پوشش کمبودها در سرمایه گذاری های داخلی امری ضروری به نظر می رسد.

منابع مالی خارجی معمولاً از دو روش قرضی و غیرقرضی تأمین می شوند (قاسمی، ۱۳۸۲).

در این میان، سرمایه گذاری خارجی - بر خلاف روش های قرضی تأمین مالی خارجی که در ترازپرداخت های کشور میزبان به عنوان بدهی محسوب می شود - جزء منابع سرمایه گذاری به حساب می آید (زهی، ۱۳۸۴). به همین دلیل، امروزه بسیاری از کشورهای در حال توسعه و حتی کشورهای توسعه یافته، سرمایه گذاری خارجی را به عنوان منبع مهمی برای بدست آوردن منابع مورد نیاز خود قلمداد نموده و بسیاری از پروژه ها و طرح های اقتصادی خود را با این روش تأمین مالی می کنند. این نوع از سرمایه گذاری معمولاً به دو شکل است:

۱- سرمایه گذاری غیر مستقیم خارجی (FPI^۱)، ۲- سرمایه گذاری مستقیم خارجی (FDI^۲)

سرمایه گذاری غیر مستقیم خارجی اصطلاحاً فرآر است، یعنی سرمایه گذار هر لحظه که بخواهد می تواند با فروش سهام یا اوراق بهادار، سرمایه ی خود را از کشور میزبان خارج کند که این خود باعث رکود و کساد در کشور میزبان و ایجاد نابسامانی های اقتصادی می شود (بهکیش، ۱۳۸۰).

در مورد سرمایه گذاری مستقیم خارجی تعاریف متعددی وجود دارد، به عبارت دیگر مجامع بین المللی، با توجه به اهداف و در چارچوب نیات خود، تعریف های گوناگونی از FDI دارند (نظیفی، ۱۳۷۴). برای مثال از دیدگاه آنکتاد^۳ سرمایه گذاری مستقیم خارجی عبارت است از سرمایه گذاری ای که مناسبات بلندمدت دارد و کنترل سود پیوسته ی شخصیت حقوقی یا حقیقی مقیم یک کشور خارجی را در شرکتی واقع در کشور

^۱ Foreign Portfolio Investment

^۲ Foreign Direct Investment

^۳ United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)